

Kulturmiljø
Landskabstype
Tema
Tid
Emne

Klintholm Gods
Ager, bakkeland og overdrev
Landbrug og bebyggelse
1660-1790
Herregårde

Hovedtræk

Kulturmiljøets hovedtræk er selve herregårdsanlægget og elementerne, der knytter sig til den gennemgående hovedakse fra Klintholm Havnevej, gennem alléen, op over det bølgede marklandskab til den højtbeliggende hvide portbygning, samt gennem parkens trærækker og de to murpiller, som markerer grænsen mellem park og skov.

Det store skovtilliggende til herregården er et andet hovedtræk i kulturmiljøet. Skoven danner både landskabelig baggrund for herregårdsanlæg og park og baggrund i økonomisk forstand.

Tømmerpladsen i skovbrynet syd for herregården med skovriderbolig og nogle småhuse under skoven indgår således i kulturmiljøet.

Godset er i øvrigt en stor ejendomsbesidder, og husene under godset præger bebyggelsen på egnen. Husene helt tæt ved herregården er gennemgående gule, og de understøtter hovedgårdsanlægget og er repræsentant for de mange godshuse, som ligger spredt i landskabet omkring herregården og i skoven.

Kirkestierne står mindre markant i landskabet, men den fysiske tilstedeværelse af dem understøtter sammenhængen mellem herregård og landsby/kirke.

Godsets tætte placering ved en af landets største turistattraktioner, Møns Klint, har desuden præget både drift og infrastruktur. Det er således karakteristisk, at turismen i over hundrede år har været en integreret del af Klintholm Gods.

Sammenhæng med:

Marienburg, Nordfelt, Klintholm Havn. Magleby og Magleby Kirke.

Bevaringstilstand:

Hovedaksen er velbevaret i landskabelig forstand, men dens forløb gennem bygningsanlægget svækket på grund af den manglende længe på sydsiden af gårdspladsen.

En del af herregårdsanlæggets senere bygningshistorie er forsvundet med nedrivningen af hovedbygningen fra det 19. århundredes slutning. Nedrivningen kan samtidig ses som en genskabelse af det oprindelige herregårdsanlægs indre struktur: herskabsbeboelsen er nu under samme tag som oprindeligt.

Bygningerne i hovedaksen har velbevarede detaljer og bygningskroppe. Mejeribygningen i hovedanlæggets periferi har fået tilført nyere detaljer og bygningsdele, fx terrasser, der er kommet til i forbindelse med brugsskiftet til boliger. De ligger meget synligt, når man kommer til anlægget syd fra, og forringer helhedsoplevelsen af kulturmiljøet.

Skovriderboligen er, ligesom småhusene nær godset og de øvrige huse ved tømmerpladsen, nogenlunde velbevaret, teknisk set og i forhold til bevarelse af detaljering.

Kirkestien er vel vedligeholdt og fremkommelig – trods lidt vildtvoksende beplantning nogle steder.

Bærende bevaringsværdier:

Hovedaksen og de elementer, der er knyttet til den: Alléen, herregårdsanlægget, parken, murpillerne. Aksen/alléen står klart i landskabet i kraft af de store, åbne marker, og alléen giver landskabeligt signal om herregårdens tilstedeværelse, selv om den kun skimtes.

Herregårdsanlægget i samspil med park og skov. Sammenknytningen mellem herregård og huse under herregården. Kirkestien som struktur, der afspejler sammenknytning mellem herregård og kirke/landsby.

Digerne på markerne syd for herregården, muren, der afgrænser parken mod nord, og skovdigerne, der vidner om de mange navngivne opdelinger af skoven.

Afgrænsning:

Klintholmhavnevej afgrænser i vest. Ejerlavsgården i nord, dog inkl. kirkestien med de to forgreninger til Magleby. Ejerlavsgården mod Mandemarke By afgrænser i syd, mens et fredet dige i skoven afgrænser i nordøst, indbefatter tømmerpladsen og går stik syd til ejerlavsgården.

Sårbarhed:

Den gamle hovedbygning, Kammerherreboligen fra 1837, er fredet som den eneste bygning i anlægget. Alle vedligeholdelses- og ombygningsarbejder skal således ansøges og godkendes, og dermed vurderes denne bygning ikke at være sårbar.

De øvrige bygninger i herregårdsanlægget er ikke fredede og er - ligesom husene under Klintholm Gods - sårbare overfor nedrivninger, ombygninger samt ændring af bygningsdetaljer og materialer i forbindelse med ændret anvendelse, tillige ved tilføjelser af nye bygninger.

Allé og park vedligeholdes og vurderes ikke sårbare, men murpillerne på grænsen mellem skov og park vurderes sårbare overfor nedrivning eller manglende vedligehold.

De store åbne marker og udsigten op til herregård og allé er truet af eventuelt fremtidige udstykninger, samt af bebyggelse og beplantning, der vil hindre den storslåede udsigt op til herregården.

Der er flere diger på herregårdens jorder og i skoven, alle omfattet af fredning. Samme forhold gælder for de mange høje i kulturmiljøets nordøstlige hjørne, samt ved Gunildbjerg.

Fed = beskrivende for dette km.

Unik – Sjælden – **Repræsentativ** – Egnsspecifik – **Fungerende** – **Autentisk** - **Historisk kildeværdi** - **Oplevelsesværdi** – **Identitetsværdi** – Fortællerværdi – **Diversitet** – Homogenitet – Sammenhæng med naturgrundlag

Naturgrundlag

Klintholm Gods ligger på den vestligste del af det store og meget komplekse randmorænestrøg, som også Møns Klint er en del af. Hele randmorænestrøget er dannet ved, at flere gletschere under sidste istid har skubbet store flager af skivekridt op til store højder. De langstrakte bakker i området har kerner af skivekridt, og om vinteren ses skivekridtet stikke frem til jordoverfladen som hvide partier på de bare marker. Umiddelbart syd for indkørslen til Klintholm Gods ligger Gunildsbjerg: en markant isoleret bakke med flad top og stejle sider. Bakkens form tyder på, at den er dannet som en kamebakke, dvs. at den er dannet i en lavning ved fronten af eller foran en gletscher, hvor grus og sand aflejres fra gletscherens smeltevand. Siden er isen smeltet væk, og kun sand og grus ligger tilbage som en afstøbning af et hul, der engang var mellem klumper af is ved fronten af istidens sidste gletscher.

Landskab

Klintholm Gods ligger meget højt i landskabet på en stærkt bølget moræneflade, rimeligt præcist i midten af det høje-mønske landskab, omkranset af landsbyerne Busene, Mandemarke, Busemarke og Sømarke. Landskabet vest for godset er agerland, og adgangen til godset er markeret med en

allé, som går op over landskabet til herregården. Tidligere var godsets marker markant større end de omgivende landsbyers; landbrugsudviklingen har sløret denne forskel, men de store vidder er fastholdt mellem Klintholmhavnevej og herregårdsanlægget.

Aksen fortsætter efter bygningsanlægget og østpå, og her opleves en gradvis afvikling af menneskelig indgriben: fra bygningerne i vest går turen via velplejet park til mindre reguleret park, der i randområderne næsten står som skov, – og til sidst ender i den egentlige natur, skoven i øst. Aksen markeres af en allé, der går ned gennem parken og ender ved indgangen til skoven. Indgangen markeres af to rødkalkede murpiller på hver side af lågen.

I øvrigt er grænsen mellem park og skov afmærket af et stendige samt en rødkalket mur, som synes at være reminiscenserne af et tidligere bygningsanlæg/ afgrænset område. Murpillerne er uden kontakt til murstykket.

Kulturhistorie

I Klintholm Gods afspejles godsstrukturen - defineret af områdets bygninger, størrelse af driftsenheder som mark og skov samt infrastruktur til godsets besiddelser. Som arbejdsgiver for husmænd og daglejere brugte godset lokal arbejdskraft både til drift og husholdning.

Godsets drift vidner - som også de øvrige godsets drift - om stadig tilpasning for at fastholde en rentabel drift. I dag baseres den især på landbrug, skovbrug og indtægter fra udlejning af bygninger. Landbruget har vekslet mellem kvæg- og planteavl.

Godsejer C.C. Scavenius indførte eksempelvis Herefordkvæg.

Udviklingen i skovbruget fra produktionsskov til rekreativ skov eksemplificeres i Klinteskov, hvor skovarealer vest for grusvejen stadig ejes af slægten Scavenius.

Vedligeholdelse af bygninger varetages af godset med en omdrift, som har holdt husene i god stand. Det faktum, at godsets stab af medarbejdere bliver stadig mindre, muliggør udlejning af de tidligere medarbejderboliger.

Klintholm gods er anlagt efter krongodssalget i 1769. Godset bestod af landsbyerne Busemarke, Busene, Mandemarke, Magleby, Råbymagle og Klinteskov. Godsområdet kaldtes gods nr. 5. Bønderne i disse landsbyer formåede, i modsætning til bønderne i de andre godsområder, slet ikke at byde på jorderne ved krongodssalget. Godset blev først solgt til Hans Tesling, Vennerslund på Falster, derefter til købmand D. Staal, Stubbekøbing. I 1788 blev den første Klintholm hovedgård færdig, opført af D. Staal. Der er i dag ingen spor heraf.

Slægten Scavenius købte Klintholm gods i 1798. Godsets drift har sat sig mange spor i landskabet – bygningskomplekset, alléen, de lysegule godsbygninger i landskabet samt landbrugs- og skovdrift. Men også traktørsteder – fx Hunosøgård og hotellet på Store Klint - bilvejen gennem Klinteskov og Camping Møns Klint. Klintholm Havn blev anlagt af Scavenius som transporthavn for godsets drift.

Den ældste bygning i komplekset i dag er Kammerherreboligen, opført 1837. Kammerherreboligen af G. F. Hetch var oprindeligt tænkt som sommerbolig, men fungerer i dag som bolig for godsejeren. Den ofte afbillede hovedbygning i såkaldt Rosenborg-stil, opført 1873-75, blev revet ned i 2000 på grund af omfattende svamp og råd. Parken omkring godset blev anlagt i 1875 i barokstil med stier, bede og rosarium. Parken aftegner sig i dag i oprindeligt størrelse.

Soluret i parken med Scaveniusslægtens bomærke markerer stedet, hvor den nye, men nu nedrevne hovedbygning var placeret.

Arkitektur

Alléen udgør et dominerende og magtfuldt træk i det åbne landskab og er også bygningsanlæggets hovedakse. Bygningsanlægget er anlagt som to enheder: avlsgården og den gamle hovedbygning med mejeriet overfor. Bygningernes forskellige opførelsestidspunkter afspejles i arkitekturen og til dels i farverne. Der er overensstemmelse med anvendelsen: brugsbygninger står hvide, boliger gule. De røde tage samler indtrykket.

Avlsgårdens høje pakhus med røde porte og portbygningen med portal har arkitektonisk værdi, ligesom den nuværende trefløjede hovedbygning udgør et harmonisk og velproportioneret byggeri, der spiller fint sammen med den bygningsmæssige pendant overfor - den tidligere mejeribygnings. Også længen med medarbejderboliger bag pakhuset er en velformet, smal bygning.

Et markant træk i bygningsanlægget er de meget store pladser i og omkring bygningsanlægget: den ene udenfor bygningsanlægget i nordvest og den anden midt bygningsanlægget. Sidstnævnte mangler den ene side, fordi en længe er revet ned. Pladsen i nordvest er manøvreplads for store traktorer, men ligger som en stor terrasse, højt over det faldende terræn mod vest. Kun gavle er afgrænsende flader for rummet - et transformertårn er eneste "inventar" på pladsen.

Parken byder velkommen med en halvrund form ud i forpladsens belægning: det meget raffinerede, granitsokkel med spinkelt jerngelænder og murpiller, møder det mere pragmatiske. De store træer på bastionen er rumligt set yderst vigtige elementer i helheden, idet de formilder indtrykket, "klæder" rummet på og afgrænser opadtil.

En gartnerbygning ligger i sydsiden af parken med støbte mistbænke foran. Herfra overskues også et lille hus med et yndigt, lille udhus. Den gule farve knytter huset til herregården, og huset samt nabohuset bliver forpost, "ledvogterhuse", når man kommer til herregården fra syd.

Godset er en stor ejendomsbesidder på Østmøn og flittig udlejer af husene. Mange af dem er fint bevaret i forhold til deres oprindelige arkitektoniske udtryk, og flere af dem ganske fint proportioneret, heriblandt et lille hus ved Stengården.

Syd for herregårdanlægget, i kanten af skoven, ligger tømmerpladsen med bindingsværkshuse i skovbrynet og en statelig bygning i blank mur med røde bånd - givet en skovriderbolig. Området er nyttebetonet indrettet med en stor køreplads for lastvogne, pløret og opkørt på en vinterdag, men husenes skovbeliggenhed er fortrinlig.